

## Adviesrapport

### “Drempels en knelpunten bij realisatie zonnepanelen op schooldaken in de provincie Utrecht”

## Voorwoord

Voor u ligt het adviesrapport “Drempels en knelpunten bij realisatie zonnepanelen op schooldaken in de provincie Utrecht”. Dit rapport is geschreven in opdracht van de provincie Utrecht om de knelpunten waar schoolbesturen tegenaan lopen te identificeren. Deze knelpunten zijn vertaald naar adviezen richting provincie, gemeenten en andere partijen hoe schoolbesturen ondersteund kunnen worden in het realiseren van zon-op-dak.

In de laatste weken voor de (vervroegde) kerstvakantie van 2021 heeft stichting Schooldakrevolutie telefonische gesprekken gevoerd met een aantal schoolbesturen. Doel van die gesprekken was een inventarisatie van de drempels en knelpunten die ze ervaren bij de stap naar realisatie van zonnepanelen op hun schooldak(en). Een leerzaam en ook effectief traject: veel besturen waren genegen hun verhaal te vertellen, en in sommige gesprekken kon onze expert meteen de ervaren drempels wegnemen. In dit rapport leest u de uitkomsten van deze gesprekken en onze adviezen die daarbij horen.

## Disclaimer

Dit adviesrapport is uitdrukkelijk een document waarin informatie en feedback van scholen zijn samengebracht met als doel praktische adviezen te formuleren. Hoewel de interviews zo objectief mogelijk zijn afgenomen, en het stuk met uiterste zorgvuldigheid is geschreven, pretendeert dit rapport niet een wetenschappelijk betoog te zijn. Waar nodig is zo veel mogelijk met footnotes verwezen naar de websites van geconsulteerde organisaties. We hebben ons hierbij proberen te beperken tot de landelijke partijen die vanuit overheidsbeleid een rol hebben/ in opdracht hebben gekregen in de brede verduurzaming van schoolgebouwen, zoals bijvoorbeeld de po-raad, RVO en netbeheer Nederland. Omwille van de vertrouwelijkheid van de gesprekken zijn de antwoorden van de scholen anoniem en dus niet herleidbaar.

Inhoudsopgave	
Probleemstelling	3
Plan van aanpak	5
Scope project	6
Uitkomsten interviews	7
Adviezen	13
Adviezen per knelpunt	13
Adviezen naar rol	19
Bijlage 1: Interview kader	23
Bijlage 2: Benaderde besturen	24
Bijlage 3. SDE++ analyse toekenningen en realisaties	25

## Probleemstelling

In de provincie Utrecht zijn 610 schoolgebouwen geschikt voor zonnepanelen, nu of in de toekomst. Op 202 daken liggen ze er ook al – of ligt er al een aantal! De provincie loopt daarmee gelijk aan het gemiddelde van Nederland: op 33% van alle schooldaken liggen zonnepanelen. Een mooie prestatie, maar er zijn er dus ook nog 67% te gaan.

De provincie wil doorpakken met scholen waar op korte termijn successen kunnen worden geboekt. Goed voorbeeld doet goed volgen. In Utrecht staan 111 scholen klaar om nu te beginnen met een zonneproject. Bij die scholen is de planning van het dak (IHP/ meerjaren onderhoudsplan) gunstig, ligt er een positieve businesscase, zijn er gratis beschikbare tools en is er eventueel externe financiering beschikbaar om over te gaan naar de realisatiefase.

Toch gaat een deel van deze scholen nog niet over tot uitvoering. Waarom gaan deze scholen niet over tot uitvoering? Wat weerhoudt die scholen om panelen op het schooldak te laten leggen?

Stichting Schooldakrevolutie ziet in heel Nederland dat de realisatie van zonnedaken op scholen stopt. Op papier lijkt alles klaar voor vlotte realisatie van zonnepanelen. Toch wordt in de praktijk in veel gevallen niet direct overgegaan tot het uitvragen van offertes en de start van realisatie. Hoe komt dit?

Een steekhoudend argument om deze vraag te beantwoorden zou zijn: scholen boven alles met hun hoofdtaak bezig: goed onderwijs verzorgen. Daarbovenop is daar de afgelopen twee jaar veel extra aandacht uitgegaan naar online onderwijs, routings door het schoolgebouw, ventilatie, hygiëne en meer.

Maar er is meer aan de hand. We zien dat scholen in de regel wel willen verduurzamen, maar het ontbreekt hen aan expertise en capaciteit.

Dit onderschrijft ook ICS adviseurs in opdracht van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) in haar onderzoek 'Onderzoek naar knelpunten toepassing zonnepanelen' 22 oktober 2020<sup>1</sup>. Zij delen de gedefinieerde knelpunten in 4 hoofdthema's:

- 1 Organisatorisch
- 2 Technisch
- 3 Juridisch
- 4 Financieel

Daarbij stelden ze een knelpunten top 18 op:

Knelpunten top 18

1. Gebrek aan kennis & capaciteit
2. Overdaad aan ondoorzichtige & onbetrouwbare informatie en aanbieders
3. Ontoereikende advies- en installatierichtlijnen
4. Lage elektriciteitsprijzen voor organisaties met een hoog verbruik
5. Andere prioriteiten dan verduurzamen
6. Complexiteit combineren zon-pv en MJOP
7. Missende langetermijnvisie op de vastgoedportefeuille en daarmee op duurzaamheid

---

<sup>1</sup> <https://www.icsadviseurs.nl/inspiratie/nieuws/onderzoek-naar-knelpunten-toepassing-zonnepanelen/>

8. Onduidelijke en wispelturige wet- en regelgeving
9. Capaciteit van het net
10. Split incentive eigenaar en huurder
11. Wispelturige verzekeringsrichtlijnen
12. Beschikbare budgetten
13. Onduidelijkheid en lengte terugverdientijd
14. Onzekerheden omtrent SDE+(+)
15. Afbouw salderingsregeling
16. Onduidelijkheid 'redelijke investeringen'
17. Btw-aangifte op basis van teruglevergetallen
18. Hoogste opbrengst bij scholen op het moment dat ze dicht zijn

Het adviesrapport dat voor u ligt, tracht detaillering en nuancering aan te brengen op bovenstaande punten voor de betreffende scholen in de provincie Utrecht, en is daarmee aanvullend op het rapport van ICS.

## Plan van aanpak

In deze opdracht voor de provincie Utrecht worden alle schoolbesturen ondervraagd die klaar lijken te zijn voor zonnepanelen, maar de stap nog niet genomen hebben. Aan de hand van hun antwoorden hopen wij beter inzicht te krijgen in wat besturen tegenhoudt over te gaan tot realisatie.

Met 30 scholen gaan we vervolgens de diepte in: welke drempels kunnen onze schooldakcoaches wegnemen? Hoe structureel zijn deze hindernissen en kunnen andere besturen en scholen hieruit leren? Zijn er drempels op een hoger niveau weg te nemen voor meerdere scholen in Utrecht tegelijk?

De antwoorden op bovenstaande vragen, en de vragen die we bij de start van het onderzoek nog niet in zicht hadden, nemen we samen met bijbehorend advies op in het eindrapport.

Ook verwerken we onze eigen opgedane kennis en ervaring uit de provincie Utrecht van de gesprekken die wij periodiek voeren met de gemeenten. Vragen van bijvoorbeeld ouders en leraren uit Utrecht, die bij ons binnenkomen via onze helpdesk kanalen (e-mail, telefoon, socials) verwerken we evenzo in dit advies.

Naast de gesprekken met besturen en scholen analyseren we ook de SDE++ toekenningen in de provincie. Er is hier op zijn minst sprake van schoolbesturen met een actieve houding ten aanzien van zonnepanelen. Er is moeite gestoken in het aanvragen van een terugleversubsidie bij RVO op het dak van een schoolgebouw met grootverbruikaansluiting. Vanaf de toekenning van deze specifieke subsidie wordt door RVO twee jaar tijd gegund om de installatie te realiseren. Daarna vervalt het recht op de subsidie. Wij combineren de data van SDE++ toekenning met onze gegevens over realisatie. Vervallen er SDE++ toekenningen? Dan lijkt het relevant daar nader onderzoek naar te doen. De analyse vindt u in de bijlage.

## Scope project

### Schoolbesturen

De volgende scope zijn we met de Provincie Utrecht, de opdrachtgever voor dit project, overeengekomen:

We benaderen schoolbesturen die met één of meerdere scholen die in 2020 begeleid zijn in hun besluitvormingsproces, maar nog niet overgegaan zijn tot realisatie van een zonnepanelen installatie. Voorwaarde om begeleid te worden naar besluitvorming, is dat het gebouw in samenspraak met de gemeente, in de tijd geschikt is bevonden om binnen nu en 1,5 jaar zonnepanelen te realiseren.

Sinds 2021 heeft de provincie Utrecht voor de sector onderwijs het programma “Ontzorgprogramma verduurzaming klein maatschappelijk vastgoed” (hierna: *ontzorgprogramma*) gelanceerd. Schoolbesturen met minder dan 10 scholen (primair onderwijs) of minder dan 5 scholen (voortgezet onderwijs) komen hiervoor in aanmerking. De scholen die dit traject in gaan worden buiten beschouwing gelaten voor deze opdracht, omdat die al stappen aan het zetten zijn richting verduurzaming.

Dan komen aan bod, de scholen die niet gebruik maken van het ontzorgprogramma. Deze laten zonder begeleiding de kansen voor zonnepanelen en daarmee wellicht ook vervolgstappen voor het verduurzamen van het schoolgebouw liggen. De scholen die niet voor verduurzaming gepland staan in een IHP (verbouw/nieuwbouw) en in principe nu klaar zijn om zonnepanelen te nemen, bedienen wij binnen dit project. Dit zijn zo'n 111 scholen van 37 (24 kleine, 13 grote) schoolbesturen. Deze lijst hebben we aangevuld met schoolbesturen waarmee we in de eerste opdracht wel al contact hadden, waarvoor al een portfolio-analyse is gemaakt voor het natuurlijke moment voor zonnepanelen, maar waarmee we nog niet de besluitvormingsfase in waren gegaan.

In november en december 2021, en met een kleine uitloop naar januari 2022, is er met 39 besturen telefonisch contact opgenomen. Vier (4) besturen bleken na meermaals proberen (bellen en mailen) onbereikbaar. Dat brengt ons op een scope van 35 besturen.

In de bijlage vindt u de lijst van de 39 benaderde schoolbesturen.

### Gemeenten

Vanuit de opdracht ‘Duurzame scholen provincie Utrecht’ (mei 2020 - december 2020) en met het oog op hogere slagingskansen voor verduurzamingsprojecten bij scholen, spreken wij veel met gemeenten. Het verduurzamen van schoolgebouwen is namelijk een gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen gemeente en schoolbestuur. Wij hebben de gemeenten niet specifiek voor dit rapport geïnterviewd, maar nemen wel onze bevindingen mee wanneer deze relevant zijn voor het in kaart brengen van de knelpunten, ofwel voor het vinden van een oplossingsrichting.

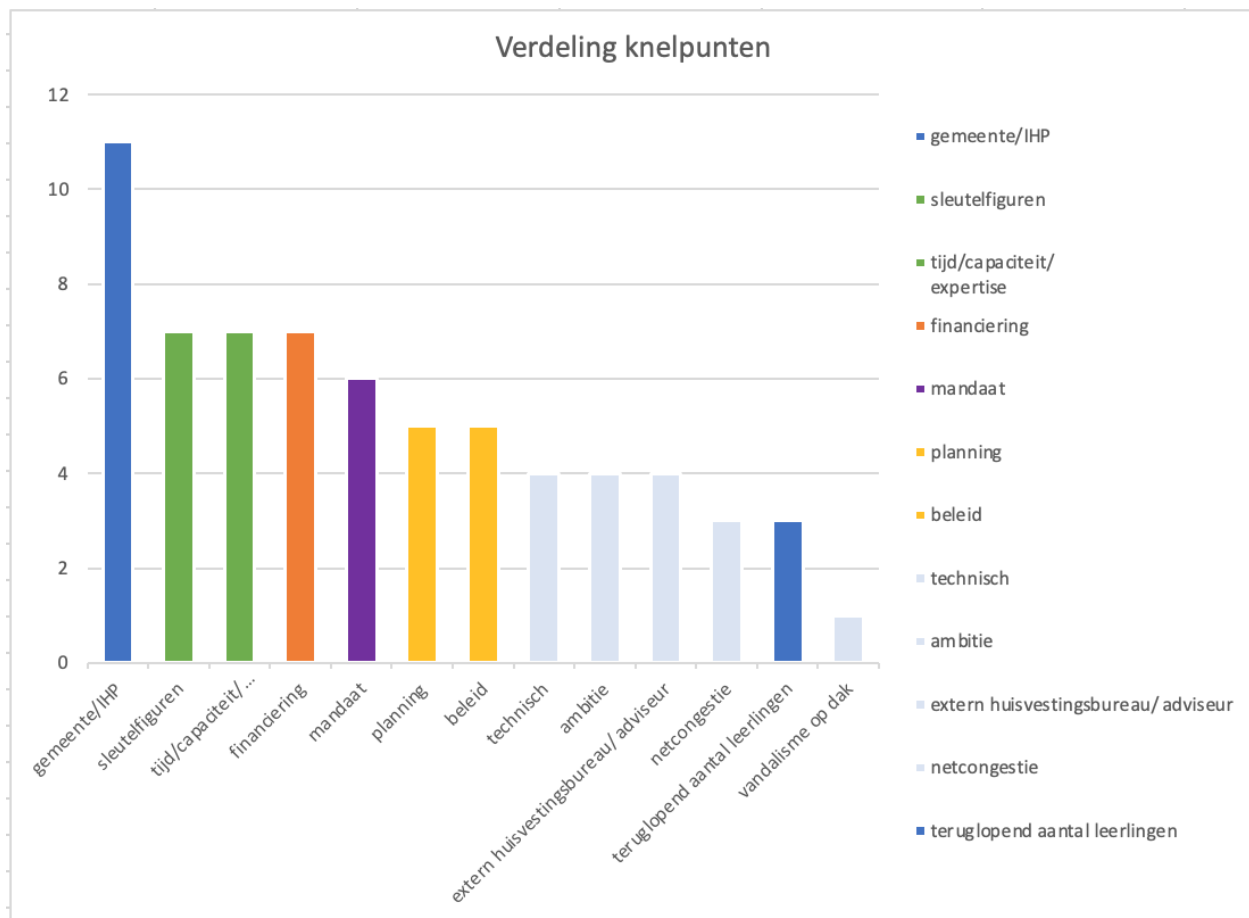
## Uitkomsten interviews

### **Algemeen beeld**

De geïnterviewde contactpersonen van de schoolbesturen waren over het algemeen blij dat ze gebeld werden: *“Goed dat je weer eens belt!”*. Ze ervoeren dat de draad weer kon worden opgepakt vanuit de opdracht van de provincie. Dat gaf soms weer nieuwe motivatie: *“Dit project lag inderdaad alweer een tijdje stil”*. De contactpersonen die we bereikten waren allen bereid om te spreken over de voortgang van hun zon-op-schooldak projecten en om onze vragen te beantwoorden. In sommige gevallen kon al een eerste zet gedaan worden in het vlottrekken van het project. Daarover verderop meer.

De interviews gaven een goed inzicht in de (ervaren) drempels en knelpunten van besluitvorming naar realisatie van zonnepanelen. De open structuur van de interviews resulteerde in meerdere knelpunten per geïnterviewde.

Toch heeft bijvoorbeeld een financieringsprobleem op bestuursniveau uiteindelijk meer (negatief) effect op het aantal te realiseren zonnedaken - en heeft daarmee meer impact. In de uitwerking van de adviezen geven we aandacht aan de impact van de adviezen en zullen we aangeven van welke maatregelen en oplossingen we het meeste impact verwachten.



Bovenstaand figuur geeft weer hoeveel keer een drempel of knelpunt is genoemd in de interviews. Geconstateerd kan worden dat de meeste knelpunten meerdere keren genoemd zijn en dat er geen sprake is van echte uitschieters (die opvallend veel genoemd zijn).

Hieronder volgt een toelichting bij de meest voorkomende drempels en knelpunten. We categoriseren de gedefinieerde knelpunten naar de vier hoofdthema's uit het onderzoek 'Onderzoek naar knelpunten toepassing zonnepanelen' 22 oktober 2020, en trachten waar mogelijk de overeenkomstige knelpunten uit dat rapport te matchen aan de knelpunten die voor dit rapport naar voren komen.

### 1. Samenwerking gemeente(n)/ IHP

*(ICS: hoofdthema: Organisatorisch - knelpunt(en): Gebrek aan langetermijnvisie en Prioritering en Kennis, ervaring, contacten en capaciteit)*

Het meest genoemde argument voor vertragingen op een zon-op-schooldak project is het samenspel met de gemeente. Veel gehoord is onduidelijkheid over, ontbreken van of ook onenigheid over het integraal huisvestingsplan (IHP). Een aantal besturen geeft aan in de wachtstand te gaan wanneer het niet duidelijk is hoelang hun gebouwen een onderwijsfunctie blijven behouden. Ze vertellen ons dat ze dan niet verder zoeken naar mogelijkheden voor realisatie van hun duurzaamheidsambitie en kennen in die zin veel 'macht' toe aan de gemeente.



Maar niet alleen onduidelijkheid over de bestaande gebouwen zorgt voor vertraging in het proces: meerdere besturen zitten in het proces naar nieuwbouw:

- Een aantal besturen heeft nieuwbouw aangevraagd, maar (nog) niet gekregen. Dit remt in hoge mate alle mogelijke verduurzamingsmaatregelen van het huidige gebouw. Omdat er nog hoop, wensdenken of onduidelijkheid heerst over het verkrijgen van nieuwbouw, wordt er tijdelijk niet meer geïnvesteerd in het huidige gebouw.
- In een aantal gevallen is het een afwijzing van een nieuwbouwaanvraag die demotiverend werkt. De energie die de ambitie voor een nieuwbouwproject meegeeft valt weg en komt niet (meteen) terug met de verduurzaming van het huidige gebouw. Daarbij krijgen we de indruk dat investeren in het huidige gebouw voelt als toegeven dat het nieuwbouwproject definitief van de baan is.
- In een aantal gevallen is er wel sprake van renovatie en/of nieuwbouw. In deze gevallen gaat vrijwel alle tijd en energie van het bestuur naar deze projecten, en blijven de kansen voor zonnepanelen op de andere gebouwen liggen door gebrek aan prioriteit en capaciteit. We zien soms ook dat de relatie in het algemeen tussen gemeente en schoolbestuur verstoord is geraakt. Dit staat samenwerking voor verduurzaming in de weg.

## 2. Sleutelfiguren en Tijd/capaciteit/expertise

*(ICS: hoofdthema: Organisatorisch - knelpunt: Kennis, ervaring, contacten en capaciteit en hoofdthema: Financiering - knelpunt: Investeringsverbod primair onderwijs)*

Op een gedeelte tweede plek (en deels uitwisselbaar) bij de argumenten voor vertraging van zonnepanelen projecten staan wat wij hebben samengevat als 'sleutelfiguren' en 'tijd/capaciteit/expertise'. Deze twee drempels bij elkaar opgeteld maken de absolute nummer één van het aantal genoemde struikelblokken.

Sleutelfiguren: het is niemand ontgaan dat het onderwijs zware tijden kent als het gaat om beschikbaarheid van personeel. Dit geldt niet alleen voor het onderwijzend personeel, ook de staf -waar wij onder verstaan: (locatie-) directeuren, bestuurders, accountants, controllers, huisvesting medewerkers, etc - heeft veel te kampen met tekort aan personeel. Niet alleen de afwezigheid (ziekte/overspannen) van sleutelfiguren binnen de organisatie zorgt voor (tijdelijke) stilstand van projecten, ook personele wisselingen zorgen voor vertraging. Een wisseling kan ambitieuze plannen de kop kosten. Al is er in één geval sprake van een positieve verandering van positie: *“Onder de oude bestuurder is een leaseconstructie van zonnepanelen onderzocht, we wilden niet investeren, maar de gesprekken hieromtrent liepen spaak. De nieuwe bestuurder wil investering in zonnepanelen heroverwegen.”*

Specifiek de controller binnen het schoolbestuur vervult ook een sleutelpositie die het zon-op-schooldak traject kan traineren: hij/zij beroept zich (onterecht) op het investeringsverbod vanuit de lumpsum materiële instandhouding<sup>2</sup>.

Bij gemeenten kampen ze ook met een hoge doorloopsnelheid van ambtenaren op sleutelposities. Het is hierdoor lastig om continuïteit te houden in de relatie tussen gemeente en schoolbestuur. Dit zien we oa door een groot aantal beleidsambtenaren die tijdelijk gedetacheerd zijn vanuit consultancybureaus. Daarnaast ontbreekt het nog

---

<sup>2</sup> <https://www.poraad.nl/werkgeverschap/financien/investeren-in-het-schoolgebouw-wat-mag-wel-en-wat-mag-niet>

vaak aan de benodigde samenwerking tussen verschillende ambtenaren (sleutelfiguren) van duurzaamheid, onderwijs en vastgoed.

Tijd/capaciteit/expertise: in het verlengde van de rol van sleutelfiguren, ligt het issue van het ontbreken aan voldoende tijd, capaciteit en expertise. De prioriteiten rondom de Coronamaatregelen werden genoemd als belangrijke reden voor tijdsgebrek om een zonnepanelen project op te pakken. Maar vaker nog lag de prioriteit bij een arbeidsintensief nieuwbouwproject waardoor de scholen achterblijven waar 'slechts' een zonnepanelen installatie op gerealiseerd kan worden. Schoolbesturen lijken niet of te weinig op de hoogte te zijn van de mogelijkheden voor kosteloze en onafhankelijke begeleiding/ ontzorging naar zonnepanelen of andere verduurzamingsmaatregelen die landelijk of provinciaal wordt aangeboden.

Ook gemeenten, veelal de kleinere gemeenten, ontberen capaciteit en expertise op het gebied van verduurzaming van schoolgebouwen. De verplichting van het hebben van een Integraal HuisvestingsPlan (IHP) per 1-1-2023 zou gemeenten moeten ondersteunen in de gezamenlijke uitvoering van het verduurzamen van schoolgebouwen.<sup>3</sup>

### 3. Financiering

*(ICS, hoofdthema: Financieel - knelpunt: (Investerings-)budget en Leningen)*

Financiering blijft ook een belangrijk aandachtspunt bij besluitvorming naar zonnepanelen. Meest gehoorde overweging is de keuze om gefaseerd zonnepanelen projecten te realiseren vanwege de financiële positie van het betreffende bestuur. Dit lijkt wellicht geen drempel, maar de vraag is gerechtvaardigd of op deze manier optimaal gebruik gemaakt wordt van de beschikbare subsidies en voordelen bij de huidige stijgende energieprijzen. Ook is het de vraag of de voorgenomen fasering daadwerkelijk leidt tot realisaties in de toekomst. Maar sec de financiële positie van het bestuur is ook een vaker genoemde factor: na een onlangs ontweken faillissement of na de financiële herschikking, ingezet door het ministerie van OCW, zijn besturen voorzichtig, zo niet afwijzend geworden ten aanzien van investeren of lenen.

Tot slot werd eenmaal opgevoerd dat de kosten voor het onderzoek naar dakconstructie door de gemeente gedragen moet worden.

### 4. Mandaat

*(ICS: hoofdthema: Juridisch - knelpunt: Eigendom van het gebouw)*

De ruimte om een beslissing te nemen ten aanzien van een zonnepanelen-project bespreken we in dit onderzoek onder de noemer: mandaat. Meerdere besturen hebben één of meer locaties die ze huren (waarvan ze dus zelf geen juridisch eigenaar zijn) of waarmee ze in een Vereniging van Eigenaren (VvE)-constructie zitten en daarom eerst toestemming van de VvE nodig hebben. Deze situaties zorgen voor een omslachtig en tijdrovend proces.: het lijkt bij voorbaat al een ingewikkeld en langdurig project waardoor men het in een aantal gevallen laat liggen.

---

<sup>3</sup> <https://www.poraad.nl/werkgeverschap/financien/bekostiging/minister-neemt-wetswijzigingsvoorstellen-huisvesting-po-raad>

Bij de portfolio-analyses (= onderzoek naar gebouwenportefeuille en het natuurlijke moment voor zonnepanelen, mede naar aanleiding van het gemeentelijk integraal huisvestingsplan en het eigen meerjaren onderhoudsplan (MJOP) van het bestuur) die in 2020 zijn gemaakt voor de provincie, is bijgehouden wanneer een bestuur geen (juridisch) eigenaar was van een gebouw. Dit kwam 25 keer voor. Twee daarvan hadden zonnepanelen. Dus 23 scholen zijn geen eigenaar van hun locatie en hebben nog geen zonnepanelen. Vaak ligt het eigendom van deze gebouwen bij de gemeente. Het is niet bekend hoeveel scholen in een VvE-constructie zitten.

## 5. Initiatief / technische problemen / externe huisvesting bureau's / vandalisme

Voor het beschrijven van de vijfde categorie drempels en knelpunten voegen we een aantal onderwerpen samen.

A. Zo zagen we dat de planning van andere onderhouds- of verduurzamingsmaatregelen, de planning van een zonnepanelen-project vertraagden. Daarmee hangt samen het beleid ten aanzien van het onderhoud van het gebouw: het meerjaren onderhoudsplan (of het ontbreken hiervan). Planning vloeit idealiter voort uit beleid, maar we zien dat beleid soms tamelijk rigide wordt aangehouden, of dat vast wordt gehouden aan een planning zonder dat er beleid aan ten grondslag ligt. De planning van dakonderhoud is een bekende indicator voor wanneer een zonnepanelen-project opportuun wordt geacht. Een tweetal besturen wil haar gebouw(en) integraal verduurzamen en wacht daardoor vooralsnog met een zonnepanelen-project. Eén bestuur gaf aan geen beleid te hebben ten aanzien van verduurzamings-/ zonnepanelen-projecten en dat een school zelf bij hen moet aangeven of ze zonnepanelen op het dak willen. In dit voorbeeld dienen de scholen ze vervolgens zelf te betalen - een antwoord dat meer vraagtekens oproept dan duidelijkheid geeft, want de budgetten voor materiële instandhouding worden beheerd op bestuursniveau, niet op schoolniveau.

B. Een aantal besturen heeft te kampen met **technische vraagstukken**, waaronder ook netcongestie. Zo is er een dak waar eerst een langlopend lekkageprobleem moet worden opgelost, heeft een ander dak te zacht isolatiemateriaal en moet bij weer een ander dak de dakconstructie worden aangepast. Drie besturen gaven aan dat één of meer scholen een grootverbruikaansluiting heeft en daarmee waarschijnlijk problemen krijgt met teruglevering vanwege code oranje volgens Netbeheer Nederland in de hele provincie Utrecht<sup>4</sup>.

C. Van vier besturen werd het duidelijk dat zij werken met een **extern huisvestingsbureau**. Het is afhankelijk van de ambitie van en de aansturing door het bestuur in hoeverre deze bureaus inzetten op verduurzaming en zonnepanelen-projecten. Vaak ontbreekt deze aansturing: het bestuur heeft het onderhoud aan de gebouwen uitbesteed en kijkt er daarna minder naar om. De adviezen van de bureaus lopen uiteen: twee bureaus lijken alleen 'het hoogstnoodzakelijke' aan gebouwonderhoud te doen. Eén ander bureau is juist voortvarend bezig en maakt reeds gebruik van de tools die landelijk beschikbaar zijn voor alle schoolbesturen die willen verduurzamen.

Het ambitieniveau van de verschillende besturen zelf loopt ook erg uiteen: van enthousiaste en betrokken besturen die ofwel stap voor stap, ofwel integraal willen verduurzamen, tot besturen die verduurzaming (nog) niet op het vizier hebben.

---

<sup>4</sup> <https://capaciteitskaart.netbeheernederland.nl/>

De bestuurlijke tussenlaag van externe huisvestingsbureaus zorgt over het algemeen voor extra bureaucratie.

D. Een aantal besturen gaf aan dat het **teruglopend leerlingaantal** reden is tot het in de wacht zetten van investeringen in het gebouw. Dit argument kan tot de eerste categorie (samenwerking gemeenten/ IHP) gerekend worden.

E. Een enkel bestuur heeft te kampen met **vandalisme** op het dak. Onduidelijk is wat de feitelijke situatie is: hoe vaak komt dit vandalisme voor, wat voor soort schade treedt er op en is het te voorkomen?

## Adviezen

### Concrete problemen en gevoelsmatige drempels

We identificeren drempels die meer gevoelsmatig in de weg staan, en problemen die met een meer concrete aanpak kunnen worden weggenomen. Het verschil hiertussen is dat de laatste altijd opgelost kunnen worden met tijd en expertise en een bijbehorend budget. Een gevoelsmatige drempel is een drempel die meer opgeworpen wordt vanuit perceptie: het kan vast niet, het mag vast niet, de zogenaamde “gedoe”-factor. Het wegnemen van dit soort drempels vereist een andere aanpak die vooral gebaseerd is op overtuiging vanuit expertise en/of vertrouwen. Bij gevoelskwesaties red je het niet met alleen het weergeven van de feiten. Een zetje (*nudging*) vanuit een overheidsorganisatie, zoals de provincie of gemeente kan dan waardevol zijn. De provincie Utrecht toont aan dit belang te onderkennen met de opdracht voor dit onderzoek en met het aanbod werk te willen maken van de vragen waar de besturen mee zitten. Wat ook werkt is het delen van *best practices*. Schoolbesturen hechten veel waarde aan de kennis en ervaring van andere schoolbesturen.

## Adviezen per knelpunt

### 1. Samenwerking gemeente(n)/ IHP

Verduurzaming van schoolgebouwen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeenten en schoolbesturen. Het is dan ook zaak om vingerwijzen te vermijden en in te zetten op een constructieve dialoog. Er zijn landelijke, door de overheid gefinancierde partijen (denk aan Kenniscentrum Ruimte-OK) die hier een positieve bemiddelende rol in spelen. De meeste discussies kunnen worden ondervangen door een IHP en duurzaam MJOP die in samenspraak zijn vastgesteld. Uit de gesprekken met schoolbesturen bleek dat dit vaak niet het geval. Wanneer de samenspraak ontbroken heeft of gebrekkig was, is het zaak om weer in gesprek te gaan en gezamenlijk stappen te zetten.

Per 2023 zijn gemeenten verplicht om een IHP voor onderwijshuisvesting te hebben. We juichen deze ontwikkeling toe en we hopen dat het meer duidelijkheid verschaft en aanzet tot concrete planvorming voor de gebouwen die niet binnen afzienbare tijd in aanmerking komen voor renovatie of nieuwbouw. Momenteel zijn hebben nog niet alle gemeenten het IHP rond, en het is nog maar de vraag of dat tegen 2023 wel het geval is. Advies is om nu in te zetten op die scholen in gemeenten waar overeenstemming is tussen gemeente en besturen over de toekomst van de schoolgebouwen.

Daarnaast adviseren wij te werken aan de bekendheid van landelijke of provinciale ondersteuningsprogramma's. Zo zijn er bijeenkomsten van het *Scholen op Koers naar 2030* programma en zijn er verschillende webinars en kennisdossiers te vinden op de website *Energieslag*<sup>5</sup> van RVO.

Wordt een IHP opgesteld is, dan werkt het het meest stimulerend en verduidelijkend wanneer zonnepanelen expliciet is opgenomen in de plannen.

Een voorbeeld van beleidsinstrumentarium in te zetten door de gemeente is een garantstelling vanuit de gemeente voor het overnemen van de installatie bij opheffing/verhuizing van de school. Dit kan uitkomst bieden voor het risico bij onduidelijkheid over de toekomst van het gebouw.

---

<sup>5</sup> <https://energieslag.rvo.nl/>

## 2. Sleutelfiguren & tijd/capaciteit/expertise

Hoewel een zonnepanelen-project een relatief eenvoudige verduurzamingsmaatregel is, kost het toch wel wat tijd om het te realiseren. Tijd die een schoolbestuur lang niet altijd heeft. Besturen willen graag daarom ontzorgd worden, en willen een project kunnen oppakken als het toch vanwege andere prioriteiten tijdelijk stil heeft gestaan. Om het hele proces succesvol te doorlopen moet een (al dan niet) externe begeleider/expert wel over een langere periode beschikbaar zijn. Continuïteit in het proces is van groot belang. Wanneer het proces eenmaal is ingezet wil je zo min mogelijk afhankelijk zijn van wisselende bestuursleden of koerswijzigingen.

Bij gemeenten is – net als bij scholen – sprake van een hoge doorloopsnelheid van medewerkers. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het relatief grote aantal tijdelijke inhuurkrachten cq consultants die bij de gemeente werken. Het is hierdoor lastig om continuïteit te houden in de relatie tussen gemeente en schoolbestuur. Een extern begeleider kan hier fungeren als dossierhouder en verbinder. Het kan ook helpen de ambtenaren van verschillende sectoren (onderwijs/vastgoed) bij elkaar te brengen om verduurzaming van onderwijshuisvesting samen op te pakken; met name in die gevallen waarin door uiteenlopende redenen nog niet eerder een samenwerking tot stand is gekomen. Kleinere gemeenten lijken onvoldoende ambitie/ambtenaren capaciteit te hebben om scholen te stimuleren te investeren. Mogelijk worden zij ontzorgd binnen het ontzorgprogramma van de provincie. Een ander advies is dat gemeenten zich laten ondersteunen door een omgevingsdienst die ze samen een opdracht geven en daarmee de krachten bundelen.

## 3. Financiering

De drempels die worden genoemd op het gebied van financiering van verduurzaming lijken gepercipieerde drempels, al blijft dat een subjectieve beoordeling.

De financiële herstructurering waarmee zowel het po als het vo te maken krijgen, zou een boekhoudkundige exercitie moeten zijn: kengetallen worden aangepast. Het ministerie van OCW gaf bij de herstructurering aan dat slechts een aantal scholen herdoor tijdelijk in de knel zou komen. Toch voorziet de po-raad dat een groter aantal po scholen onvoldoende tijd heeft de financiële tegenvaller op te vangen, en daardoor zal gaan bezuinigen/ geplande investeringen zal terugdraaien (po-raad, januari 2022).<sup>6</sup> Feit blijft dat het effect is dat besturen in deze positie zorgen hebben over hun financiële weerstandsvermogen.

Er zijn geen wettelijke grondslagen waarop een bestuur niet zou mogen lenen via bijvoorbeeld een gemeentelijk duurzaamheidsfonds of de Scholen Energiebespaarlening (SEBL). In uitzonderlijke gevallen bepaalt de onderwijsinspectie dat een bestuur onder 'aangepast financieel continuïteitstoezicht'<sup>7</sup> wordt geplaatst. Geen van de door ons geïnterviewde besturen komt voor op deze lijst.

Hoe kan optimaal omgegaan worden met deze weerstand? Ons advies aan externe begeleiders is voorlopig weg te blijven bij de besturen die zeggen absoluut niet te

---

<sup>6</sup> <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/wegvallen-vordering-ocw-kan-leiden-tot-bezuinigingen-in-het-onderwijs>

<sup>7</sup> <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/toezicht-op-financieel-beheer/besturen-onder-aangepast-financieel-toezicht>

kunnen (en dus te willen) investeren. Mogelijk kunnen provincies en gemeenten hier meer in betekenen, maar het vereist een nauwkeurig uitgewerkte communicatiestrategie.

Bij besturen die niet meteen de deur dicht deden in het gesprek over financiering, geven we het advies onderzoek te doen naar (lokaal) beschikbare, maatschappelijke leningen voor verduurzaming.

Utrecht biedt duurzaamheidsleningen aan via Energiefonds Utrecht. “Het Energiefonds Utrecht is een initiatief van de gemeente Utrecht uit 2014 om de energietransitie te versnellen door investeringen in energiebesparing en de opwekking van hernieuwbare energie te bevorderen. In 2018 heeft de provincie zich aangesloten bij het fonds. Zij staan garant voor extra fondsvermogen ingebracht door de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG).” Via dit fonds is een project gefinancierd waarin laadpalen worden gevoed door zonnepanelen op onder andere schooldaken.

<https://www.energiefondsutrecht.nl/projecten/lomboxnet-zonne-energie-op-schooldaken/>

Een andere lening optie is de Scholen Energiebespaarlening. Dit is een lening, speciaal voor schoolbesturen, mogelijk gemaakt door het ministerie van BZK en de Rabobank, beheerd door het Nationaal Warmtefonds. <https://www.energiebespaarlening.nl/scholen/>

Veelal is de besparing op de energierekening bij investering in zonnepanelen groter dan de rente en aflossing samen. Zo is het voor een gemiddelde basisschool onder de streep zelfs rendabel te noemen. Deze besparing kan ten goede komen aan de primaire taak: het onderwijs. En wanneer de lening is afbetaald profiteert de school nog jarenlang van een lagere energierekening.

Andere besturen waren stelliger in hun afwijzing. Wellicht liggen daar kansen in de toekomst maar niet nu. Er gaan nog IHP gesprekken met de gemeenten gevoerd worden. We adviseren om gemeenten ook te informeren over de bestaande financieringsmogelijkheden zodat ze gezamenlijk goed beslagen ten ijs kunnen komen.

Gemeenten en provincies kunnen ook een rol vervullen in het wegnemen van financiële risico's: in bijvoorbeeld Flevoland biedt de provincie vouchers aan waarmee een haalbaarheidsonderzoek of onderzoek naar dakconstructie kan worden gefinancierd. Blijkt het dak geschikt, dan worden de kosten van het onderzoek meegenomen in de businesscase van de zonnepanelen. Is het dak niet geschikt, dan draagt de provincie of de gemeente de kosten.

Kenniscentrum Ruimte-OK geeft breed advies over financiering over verduurzaming, en het gesprek dat met de gemeente gevoerd moet worden. Belangrijke voorwaarde is wel de motivatie van het schoolbestuur en de gemeente.

#### 4. **Huur- of VvE constructie**

Het proces van realisatie van een zonnepanelen-project wordt gepercipieerd als omslachtig en tijdrovend. We zien mogelijkheden deze perceptie positief te beïnvloeden. Een bestuur kan baat hebben bij het begeleid en ontzorgd worden door een organisatie die hiermee ervaring heeft. Ook zal de inzet van het bestuur zelf noodzakelijk zijn: de representatie en gesprekken met de eigenaar en/of Algemene LedenVergadering

kunnen het best door de sleutelfiguur zelf gevoerd worden, liefst ondersteund door een expert. Ook hier zijn er landelijke, onafhankelijke organisaties die best practices verzamelen en gratis toegankelijke kennisdossiers aanbieden.

Voor de 23 schoolbesturen waar de gemeente juridisch eigenaar is, kunnen de gemeenten begeleid worden in hun besluitvorming naar zonnepanelen.

## **5. Initiatief/ technische problemen / externe huisvestingsbureau's / vandalisme**

A. We stellen vraagtekens bij de scholen waar het bestuur het **initiatief** voor zonnepanelen bij de school legt, en daarbij ook de verantwoordelijkheid voor financiering. Er zijn belangrijke verschillen tussen bestuur en school: een school heeft minder autonomie, praat niet met de gemeente, beheert niet het geld. Een school heeft wel een begroting, maar beheert geen reserves: als ze een investering willen in leermiddelen, computers of zonnepanelen maakt het bestuur uiteindelijk de afweging. Het gebeurt nog regelmatig dat het eerste idee om zonnepanelen te nemen, komt van een betrokken leerling, ouder of leerkracht. We adviseren deze initiatieven te ondersteunen en te voeden. De betrokkenheid van het bestuur mag in onze ogen vervolgens niet achterblijven en we juichen het toe wanneer besturen hier hun verantwoordelijkheid in nemen. Uit ervaring weten we dat campagnes op schoolniveau om leerlingen en leerkrachten te helpen hun bestuur te activeren veel tijd en energie kosten met relatief weinig resultaat. We ontvangen regelmatig berichten van ouders, leerkrachten en leerlingen die ons gevonden hebben en zelf om ondersteuning vragen. Het verdient daarom aanbeveling ook de komende jaren te investeren in een loket waar mensen terecht kunnen met vragen voor ondersteuning naar zonnepanelen of andere verduurzamingsmaatregelen voor hun schoolgebouw. Dit zijn vaak de projecten waar energie zit, deze projecten hebben vaak een grotere kans van slagen.

**B Technische problemen** zijn typisch problemen waar externe begeleiders/ ontzorgprogramma's mee kunnen helpen. Zo zijn er bij in ieder geval 2 scholen van de geïnterviewde besturen mogelijkheden om de grootverbruikaansluiting om te zetten naar een kleinverbruikaansluiting. De kosten hiervoor (en de aanpassing in de subsidieregeling en geldstromen) worden meegenomen in de businesscase. Organisaties als de provincie Drenthe<sup>8</sup> en Stichting Schooldakrevolutie<sup>9</sup> houden kennisdocumenten bij over netcongestie bij maatschappelijk vastgoed cq scholen. Externe adviseurs brengen deze kennis vanzelfsprekend mee in het advies. Voor zaken als lekkend dak of ongeschikt isolatiemateriaal schakelen begeleiders met experts uit hun netwerk. Vaak heeft een school/ het schoolbestuur zelf ook een netwerk van klusjesmensen tot experts en adviseurs. In die gevallen pleiten wij voor een adviseur of expert die partijen opvolgt en de coördinatie op zich neemt.

**C Externe huisvestingsbureaus** zijn vaak een extra te nemen hobbel in besluitvorming naar zonnepanelen, zo blijkt uit de interviews. Is dit een onoverkomelijke hobbel? Heeft

---

<sup>8</sup> <https://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/diversen/netcongestie/>

<sup>9</sup> [digitale toolkit](#), samen met praktische informatie over onderwerpen als btw-teruggaaf, financiering, subsidies en meer



een specifieke campagne over de toegevoegde waarde van duurzaamheidsadviseurs richting externe huisvestingsbureaus zin?

Afhankelijk van wie de outsourcing van huisvestingszaken entameert, kan de gemeente aansporen te kiezen voor een bureau dat duurzaamheid heeft geïntegreerd in haar dienstverlening.

E Bij **vandalisme** op het dak, of überhaupt (te veel) toegankelijkheid van het dak, kan ook gekeken worden naar ander gebruik van deze ruimte. Mogelijk is een groen dak of moestuinen op het dak een oplossing, waarbij er juist ingezet wordt op aanwezigheid op het dak. Wil een bestuur toch graag zonnepanelen, dan zijn er steeds meer voorbeelden van scholen die dit -ook met een laag, vandalisme gevoelig dak – hebben gerealiseerd. Het verdient aanbeveling op zoek te gaan naar deze voorbeelden en te onderzoeken welke oplossing bij het specifieke dak past.

Tenslotte hebben we nog een aantal algemene observaties en adviezen.

#### Continuïteit in begeleiding

Continuïteit in de ondersteuning/ ontzorging bij schoolbesturen zorgt voor de noodzakelijke aanvullende expertise op het moment dat het nodig is. Niet elke gemeente of elk schoolbestuur heeft dezelfde snelheid in het proces. Een derde partij (ondersteuning/ontzorging) in het overleg tussen bestuur en gemeente, of bij een VvE-constructie of realisatievraagstukken, kan besturen ontzorgen en heeft de tijd om processen vlot te trekken en na te jagen. Ook blijkt een derde partij bij te dragen aan de dialoog en kennisuitwisseling tussen gemeenten en schoolbesturen.

#### Media

Berichten in de media dat het net onvoldoende capaciteit heeft, is soms al een reden voor schoolbesturen om niet na te willen denken over zonnepanelen. We zien een grote behoefte aan heldere communicatie vanuit een betrouwbare bron (zoals vanuit de overheid/ provincie/ gemeente), specifiek op schoolbesturen gericht.

#### Krachten bundelen

Aanvullend op bovenstaande adviezen pleiten wij voor een integrale (of bredere) kijk vanuit provincie en gemeenten op de verschillende duurzame opgaven die er liggen. Wij zijn van mening dat er meer bereikt kan worden door verschillende duurzaamheidsthema's in samenhang te gaan zien. Zo is er onlangs een subsidiemogelijkheid circulair in het leven geroepen door de provincie Utrecht. Het is mogelijk circulaire zonnepanelen te kopen, zoals van het merk Solarge<sup>10</sup> of via het weeshuis voor ge-upcyclede zonnepanelen: Zonnext.<sup>11</sup> Ook is de provincie actief op het gebied van klimaatadaptatie en is een meervoudig gebruik van het dak (geel/blauw/groen) mogelijk opportuun. Hier kunnen ook schoolbesturen gebruik van maken. Juist schoolbesturen zijn genegen naar het bredere maatschappelijke aspect van verduurzaming te kijken door de voorbeeldfunctie die ze hebben. <https://www.provincie-utrecht.nl/actueel/nieuws/extra-subsidiemogelijkheden-energietransitie>

---

<sup>10</sup> <https://solarge.com/>

<sup>11</sup> <https://zonnext.nl/> Online platform ZonNext verbindt vraag en aanbod van gebruikte zonnepanelen met elkaar, om zo hergebruik van panelen die nog een aantal jaren mee gaan te stimuleren.

Het zou interessant zijn om te bepalen of deze verschillende opgaven (klimaatadaptatie, circulair, energietransitie) met het beschikbare beleidsinstrumentarium te verbinden zijn. Voor groene daken kan er bijvoorbeeld samen worden gewerkt met organisaties als de Rooftop Revolution, Natuur en Milieufederatie Utrecht (NMU).

Wat voor de geïnterviewde schoolbesturen *niet* genoemde knelpunten waren volgens de knelpunten top 18:

2. Overdaad aan ondoorzichtige & onbetrouwbare informatie en aanbieders
3. Ontoereikende advies- en installatierichtlijnen
4. Lage elektriciteitsprijzen voor organisaties met een hoog verbruik
6. Complexiteit combineren zon-pv en MJOP
13. Onduidelijkheid en lengte terugverdientijd
14. Onzekerheden omtrent SDE+(+)
15. Afbouw salderingsregeling
17. Btw-aangifte op basis van teruglevergetallen
18. Hoogste opbrengst bij scholen op het moment dat ze dicht zijn

## Adviezen naar rol

Provincies, gemeenten, schoolbesturen, Kenniscentrum Ruimte-OK, RVO, ondersteuningsprogramma's verduurzaming en marktpartijen... allen hebben een rol te vervullen binnen het ecosysteem rond het verduurzamen van schoolgebouwen.

Bovenstaande adviezen zijn per knelpunt bekeken. Deze concrete adviezen zijn zeer waardevol voor begeleiders van schoolbesturen.

Hieronder worden de adviezen toegelicht die met name betrekking hebben op de provincie en gemeenten.

Knelpunt	Advies	provincie	gemeente	schoolbestuur	begeleider
<b>1. Samenwerking gemeente(n)/ IHP</b>	constructieve dialoog oppakken (Kenniscentrum Ruimte-OK)		✓	✓	✓
	begin met projecten in gemeenten waar IHP klaar is	✓			✓
	ondersteun gemeenten waar IHP nog niet af is	✓			✓
	zorg voor bekendheid ondersteuningsprogramma's verduurzaming schoolgebouwen	✓	✓		
	deel best practices stimulerend beleidsinstrumentarium	✓	✓		
<b>2. Sleutelfiguren &amp; tijd/capaciteit/expertise</b>	zet in op langdurige externe begeleiding (continuïteit & expertise)	✓	✓		
	zorg voor continuïteit dossier		✓		
	zet omgevingsdienst in voor ondersteunende taken		✓		
<b>3. Financiering</b>	blijf weg bij besturen die duidelijk aangeven nu niet te willen (kunnen?) investeren		✓		✓
	geef voorlichting over maatschappelijke leningen en de mogelijkheden voor specifiek scholen		✓		✓
	geef ook gemeenten voorlichting over financieringsmogelijkheden voor scholen	✓			✓
	neem financiële risico's weg door (voor-) financiering haalbaarheidsonderzoek	✓	✓		
	win breed financieringsadvies in voor integrale verduurzaming (Kenniscentrum Ruimte-OK)		✓	✓	
<b>4. Huur- of VvE constructie</b>	zet in op intensieve begeleiding bij complexe eigenaarsconstructie		✓	✓	
	geef het goede voorbeeld, neem de regie		✓		
<b>5. Initiatief</b>	investeer in vraagbaak voor initiatief vanuit leerkrachten/ouders/leerlingen, en draag zorg voor terugkoppeling en betrokkenheid bestuur	✓	✓		
<b>technische problemen</b>	biedt begeleiding en expertise aan door adviseurs, kijk ook lokaal		✓	✓	
<b>externe huisvestingsbureau's</b>	spoor actief aan tot duurzaamheidsbeleid bij extern huisvestingsbureau		✓	✓	
<b>vandalisme</b>	kijk naar andere mogelijkheden dakgebruik			✓	✓
	win informatie in bij andere voorbeeldscholen			✓	✓

Onze adviezen aan de provincie zijn als volgt en laten zich samenvatten middels: **‘stimuleer, jaag aan en verbindt’**:

- zorg voor continuïteit in begeleiding en aanjagen door onafhankelijke experts/ ondersteuningsprogramma's die scholen en gemeenten begeleiden naar zonnepanelen en knelpunten weg kunnen nemen. Hiermee kunnen de knelpunten die gaan over *Tijd/expertise/capaciteit* en *Sleutelfiguren* voor een groot deel weggenomen worden. Maar ook andere verschillende (overheids-) organisaties kunnen onzekerheden over financiering of techniek wegnemen. Deze kennis en ervaring dient alleen goed ontsloten te worden naar de gemeenten en schoolbesturen.
- blijf (daarom) investeren in bewustwording en bekendheid over ondersteunende programma's en kennisdossiers richting gemeenten en schoolbesturen, zodat beide partijen ontzorgd worden met capaciteit en expertise. Liefst niet eenmalig, maar als terugkerend en doorlopend proces. Denk hierbij aan ondersteuning opstellen IHP, begeleiding naar verduurzamingsmaatregelen, bekendheid verduurzamingsprogramma's en financieringsmogelijkheden, versterken communicatie rond duurzaamheid.
- onderzoek of het loont (in combinatie met andere ondersteunings-/ verduurzamingsprogramma's) te differentiëren naar gemeente: sommige gemeenten zijn voortvarend aan de slag met verduurzaming van haar maatschappelijk vastgoed, anderen hebben meer ondersteuning nodig.
- draag zonnepanelen en verduurzaming nog actiever uit als prioriteit voor de provincie.
- benut het fijnmazig netwerk met ambtenaren op dit thema. Gemeenten kunnen elkaar beïnvloeden, motiveren en enthousiasme doorgeven; creëer en stimuleer een gevoel van collectiviteit.
- overweeg de omgevingsdiensten meer in te zetten als aanjagers om actief de verduurzamingsmaatregelen (waaronder zonnepanelen) onder de aandacht te brengen
- overweeg beleidsinstrumenten in te zetten, zoals de voucher voor haalbaarheidsonderzoek

Advies aan gemeenten: **‘faciliteer en ontzorg’**

- zorg voor een breed gedragen IHP waar de plannen voor alle schoolgebouwen helder omschreven staan (advies over opstellen duurzaam IHP via Scholen op Koers naar 2030 van Kenniscentrum Ruimte-OK<sup>12</sup>).
- stimuleer samenwerking tussen ambtenarenteams, met name waar het gaat om vastgoed, onderwijs (en andere maatschappelijke dienstverlening) en duurzaamheid.
- start met het vastgoed waar de gemeente juridisch eigenaar is; goed voorbeeld doet goed volgen.
- ga het gesprek aan over de gebouwen die niet of pas na 10 jaar gepland staan voor renovatie/ nieuwbouw en wees zo specifiek mogelijk.
- bied ontzorging aan.
- vervul een actieve rol in het wegnemen van ervaren drempels/ financiële risico's, zoals garantstelling overnemen installatie bij opheffing/ verhuizing school en voorfinanciering haalbaarheidsonderzoek
- overweeg ook advies in te winnen bij het Kenniscentrum Ruimte-OK wanneer behoefte bestaat aan breed advies over financiering over verduurzaming, en het gesprek dat met de gemeente gevoerd moet worden.

---

<sup>12</sup> <https://www.scholenopkoersnaar2030.nl/>

- Indien relevant: spoor extern huisvestingsbureau aan zich te richten op verduurzaming.

# Bijlage 1: Interview kader

## Gespreksrichtlijnen interview besturen

### Gegevens

Naam stichting:

DUO nr:

Contactpersoon:

Aantal scholen (potentieel) Duurzaam Doen:

SDR primair contact:

### Inleiding

1. Hebben nieuwe opdracht provincie, doen onderzoek naar knelpunten en drempels en kunnen extra tijd besteden aan begeleiden naar realisatie of besluitvorming door wegnemen van blokkades?

### Status update

2. Zijn er ondertussen zonnepanelen installaties gerealiseerd?  
Zo ja welke [registratie], zo nee
3. Waarom niet? Of, Wat hebben jullie nodig om wel panelen op de daken te gaan neerleggen? Welke knelpunten of onduidelijkheden moeten dan worden opgelost?  
Zie 18 knelpunten, en:
  - Hoe is het contact met de gemeente(n)
  - Heeft de gemeente een IHP/ is er goede overeenstemming over gedeelde verantwoordelijkheden gebouwen
  - Zijn er bestuurs-/ directeurswissels geweest (persoonlijke motivatie)
  - De planning van verduurzaming: bv paar scholen per jaar (kan dit naar voren worden gehaald?)
4. Wat zijn succesfactoren? Dit laten vervallen als bij 3 andere vraag wordt gesteld.
5. Waar heeft u behoefte aan? (doorvragen, zeker als financiering wordt genoemd)
6. Hoe staat de planning (eventueel pas in vervolgesprek -> mogelijk knelpunt? (vakanties/beschikbaarheid contactpersoon school/beschikbaarheid bouwlui/installatiebedrijven).
7. Wij kunnen u op maat begeleiding bieden, realisatie in 2022, ev Zowiezon?

## Bijlage 2: Benaderde besturen

	DUO	Bestuur
1	25156	"Amersfoortse Schoolvereniging"
2	32099	RK scholen Vleuten, de Meern, Haarzuilens
3	42209	Stichting voor Voortgezet Christelijk Onderwijs (Kalsbeek)
4	40390	Stichting Islamitisch Onderwijs Utrecht (SIOU)
5	41154	St. Protestants Onderwijs Veenendaal e.o.
6	41226	St. Monton
7	41297	Wereldkidz
8	41514	De Meerkring
9	41528	Fluenta
10	41638	St Openbaar PO Alblasserdam / Vijfheerenlanden
11	41794	Delta de Bilt
12	69447	Het Sticht
13	71488	St. KPOA
14	71502	De Nieuwe Regentesseschool
15	84801	Vrije School Amersfoort
16	98489	Zeister Vrije School
17	41194	St. Prot. Chr. PO de Vier Windstreken
18	41278	Ver. Prot. Chr. BO Wilnis
19	41475	St. Openbaar VO Utrecht e.o.
20	41792	St. Regionaal Openb. BO IJsselstein / Nieuwegein
21	41866	St. Openbaar Onderwijs Houten
22	79952	St. Speciaal Onderwijs Midden Nederland Bilthoven
23	97358	St. Van der Hucht scholen
24	29577	Ver. Scholen der Evangelische Broedergemeenschap
25	35466	CBO Zeist
26	40945	CorDeo scholen
27	41138	Ver. Voor PCPO Vechtstreek en Venen
28	41396	LOGOS
29	41400	OPOU
30	41401	Onderwijs Primair
31	41769	St. v. Onderwijs op Ref. Grondslag
32	41879	St. Gewoon Speciaal
33	42567	St. OBSWijk
34	62662	De Willibrord / PCOU
35	65430	SKOSS
36	72087	De Vrije School Utrecht
37	77091	St. Ned. Inst. Voor Kath. Kerkmuziek
38	40323	Ver. Geref. VO Midden Nederland
39	52131	Scholenstichting Pastoor Ariëns

### Bijlage 3. SDE++ analyse toekenningen en realisaties

Naast de interviews die we hebben afgenomen, hebben we ook de SDE++ toekenningen van scholen in de provincie geanalyseerd (zie bijlage). Vanaf de beschikking is er een realisatietermijn van 2 jaar<sup>13</sup>

We zagen dat voor 23 scholen SDE++ was aangevraagd over de periode 2019 tot nu (2 rondes in 2019, 2 rondes in 2020 en 1 ronde in 2021).

- Er zijn slechts 7 SDE projecten gerealiseerd. Nog eens 8 scholen hebben wel zonnepanelen gerealiseerd, maar volgens de RVO data geen gebruik gemaakt van de SDE-beschikking.
- Eén school heeft een aanzienlijk aantal zonnepanelen, maar ook nog een aanzienlijk deel van het dak over om meer panelen te realiseren (562 panelen volgens onze dakscan). Van haar SDE beschikking in 2019 heeft deze school destijds geen gebruik (meer) gemaakt. Dit dak is mogelijk nog geschikt voor een Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) project, of voor ander gebruik van het dak, zoals een groen of blauw dak.

Van de 23 SDE++ beschikkingen lijken er 14 (nog) niet gebruikt te zijn.

- Eén gebouw laat op Google Satellite een vol dak met zonnepanelen zien. Dat is goed nieuws! We zullen deze gegevens updaten in onze scholenlijst.
- Voor 9 andere scholen resteert minder dan een half jaar tot de termijn waarbinnen het zon-op-schooldak project gerealiseerd moet worden. Het is zeer aan te bevelen er achter te komen of er al begonnen is aan het realisatietraject voor deze daken. Een traject voor een grootverbruikaansluiting duurt langer dan bij een kleinverbruikaansluiting. Zijn deze projecten nog niet ingezet, dan lijkt een tijdige realisatie onwaarschijnlijk. De Schooldakrevolutie zal deze besturen binnen de huidige opdracht nabellen en wanneer opportuun najagen. Het is nog onduidelijk of het mogelijk is om uitstel aan te vragen. SDE-projecten die een realisatie-deadline hadden in 2020 wegens Covid-19 de mogelijkheid om uitstel te vragen. Wij houden dit nauwlettend in de gaten bij RVO voor de lopende projectbeschikkingen.
- Er zijn 4 daken waar de beschikking nog loopt tot maart 2023. Twee locaties zijn overgegaan naar een ander bestuur (fusie) - we kunnen nagaan of de SDE++ aanvraag destijds ook goed is meegekomen. Voor alle vier de beschikkingen lijkt er nog voldoende tijd om plaatsing van zonnepanelen voor de deadline te realiseren. Maar ook hier is het van belang vinger aan de pols te houden. De Schooldakrevolutie zal binnen de opdracht van de provincie deze besturen nabellen en ondersteuning aanbieden.

---

<sup>13</sup> <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/sde/aanvragen/veelgestelde-vragen/realisatiefase>



SDR-ID	DUO vest.nr. (BRIN)	Bevoegd Gezag NR	Schoolbestuur (bevoegd gezag)	PO/VO	Provincie	Gemeente	Schoolnaam	Postcode	Huisnummer	Plaatsnaam	Kleur stip op kaart	Aantal bestaande panelen	Aantal nieuwe panelen op scan	Stroom-opbrengst (kWh/Jaar)	SDE-ronde	SDE vermogen (kWp)	SDE gerealiseerd?	geschat # maanden tot verlopen SDE beschikking	geschatte datum beschikking	openstelling SDE ronde
5796	10Y200	40765	De Groelling, Stg. katholiek interconfess. pri	BO	Utrecht	OUDEWATER	RKBS Sint Jozef & Jenaplanbasisschool Klavertje 4	3421 XL	28	OUDEWATER	Groen	350	0	20.600	SDE+ 2019 I	90	Ja			
22712	08HP00-A	41400	Stichting Openb. Primair Onderw. Utrecht	BO	Utrecht	UTRECHT	Kindcentrum Haarzicht	3451 MB	15	VLEUTEN	Groen	349	0	-	SDE+ 2019 I	80,3	Ja			
10283	288F00	30709	Stichting Hindoe Onderwijs Nederland	BO	Utrecht	UTRECHT	Shri Krishna school	3453 RA	1	DE MEERN	Groen	onbekend	0	-	SDE++ 2020 II	50,56	Nee			
5929	27CF00	41400	Stichting Openb. Primair Onderw. Utrecht	BO	Utrecht	UTRECHT	Pantarijn	3453 RA	1	DE MEERN	Groen	onbekend	0	-	SDE++ 2020 II	50,56	Nee			
5857	04NN00	62662	Stichting Protestant Christelijk Onderwijs U	BO	Utrecht	UTRECHT	2e Marnisschool	3533 VD	2-A	UTRECHT	Rood	0	112	33.200	SDE++ 2020 II	44,8	Nee	mrt-23	08-03-2021	24-11-2020
5906	24TR00	41475	Sticht. Openb. Voortg. Onderw. Utrecht en C	VO	Utrecht	UTRECHT	Leidsche Rijn College	3544 DA	1	UTRECHT	Rood	7	314	90.800	SDE+ 2020 I	145	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
22812	31LH00	41400	Stichting Openb. Primair Onderw. Utrecht	BO	Utrecht	UTRECHT	Kindcentrum Rijnvliet	3545 CJ	50	UTRECHT	Groen	288	0	-	SDE+ 2020 I	101,85	Ja			
20074	10DL01	41400	Stichting Openb. Primair Onderw. Utrecht	BO	Utrecht	UTRECHT	Kindcentrum Rijnvliet	3545 EA	3	UTRECHT	Wit	0	0	-	SDE+ 2020 I	120	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
5869	16JP00	41400	Stichting Openb. Primair Onderw. Utrecht	BO	Utrecht	UTRECHT	Basisschool Jules Verne	3551 KH	21	UTRECHT	Groen	199	0	87.200	SDE+ 2020 I	69	Nee			
5943	02UE00	40094	De Willibrord St. v. rk. pc en int.conf. Voortg	VO	Utrecht	UTRECHT	St Bonifatius College	3582 KA	7	UTRECHT	Rood	0	453	133.900	SDE++ 2020 II	200	Nee	mrt-23	08-03-2021	24-11-2020
5844	17HK00	41897	Stichting Voortgezet Onderwijs De Vechtstre	VO	Utrecht	STICHTSE VECHT	Mgr A E Rientjes Mavo	3607 MJ	551	MAARSSSEN	Rood	0	450	142.200	SDE+ 2020 I	200	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
5848	11NV00	41897	Stichting Voortgezet Onderwijs De Vechtstre	VO	Utrecht	STICHTSE VECHT	RSB Brokiede	3621 JK	6-A	BREUKELEN	Rood	0	1071	340.000	SDE+ 2020 I	299	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
6075	02TH00	76753	Stichting Montessori Lyc. Herman Jordan	VO	Utrecht	ZEIST	Herman Jordanlyceum	3706 TE	3	ZEIST	Grijs	0	674	183.900	SDE++ 2020 II	190	Nee	mrt-23	08-03-2021	24-11-2020
6082	02VR00	40132	Stg. Christelijk Voortgezet Onderwijs Zuidoo	VO	Utrecht	ZEIST	Christelijk Lyceum Zeist	3707 EP	23	ZEIST	Groen	119	562	164.300	SDE+ 2019 II	93	Nee			
6071	02VR02	40132	Stg. Christelijk Voortgezet Onderwijs Zuidoo	VO	Utrecht	ZEIST	Christelijk College Zeist	3708 XB	4	ZEIST	Groen	131	0	101.500	SDE+ 2019 II	264	Nee			
5669	05JN00	76740	Stichting Werkplaats Kindergemeenschap	BO	Utrecht	DE BILT	Werkplaats Kindergemeenschap	3723 BA	10	BILTHOVEN	Groen	onbekend	0	28.200	SDE+ 2019 I	163,875	Nee			
5650	25GV08	40687	Stichting Aeres Groep	VO	Utrecht	DE BILT	Aeres VMBO Maartensdijk	3738 TR	2	MAARTENSC	Rood	0	567	183.700	SDE+ 2020 I	120	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
5623	08EM00	41481	Stichting Openbaar Primair Onderwijs Eem-	BO	Utrecht	BAARN	De Uitkijk	3742 RC	2	BAARN	Rood	0	271	90.900	SDE+ 2020 I	207,69	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
22816	09YH00	83149	VCO Bunschoten	BO	Utrecht	BUNSCHOTEN	Christelijke Basisschool Het Sterrenlicht	3751 DN	2	BUNSCHOTE	geen stip	onbekend	0	-	SDE++ 2020 II	56,8	Nee	mrt-23	08-03-2021	24-11-2020
5641	11FB00	83149	VCO Bunschoten	BO	Utrecht	BUNSCHOTEN	CBS De Grondtoon & Groen van Prinstererschool	3752 VG	20	BUNSCHOTE	Groen	260	0	33.900	SDE++ 2020 II	133	Nee			
5599	00ML12	40180	STICHTING MERIDIAAN COLLEGE kath. sch.g	VO	Utrecht	AMERSFOORT	Meridiaan College	3815 AG	4	AMERSFOOR	Groen	100	0	80.500	SDE+ 2019 I	90	Ja			
5600	00ML02	40180	STICHTING MERIDIAAN COLLEGE kath. sch.g	VO	Utrecht	AMERSFOORT	Meridiaan College	3815 DL	4	AMERSFOOR	Groen	onbekend	0	88.100	SDE+ 2019 I	140	Ja			
5568	00ML00	40180	STICHTING MERIDIAAN COLLEGE kath. sch.g	VO	Utrecht	AMERSFOORT	Meridiaan College	3818 KG	12	AMERSFOOR	Groen	186	0	201.500	SDE+ 2019 I	60	Ja			
5555	00ML05	40180	STICHTING MERIDIAAN COLLEGE kath. sch.g	VO	Utrecht	AMERSFOORT	Meridiaan College	3822 CK	1	AMERSFOOR	Groen	onbekend	0	160.100	SDE+ 2019 I	130	Ja			
5992	02VM00	80328	Stichting voor Christ. Voortgez. Onderw.	VO	Utrecht	VEENENDAAL	Christelijk Lyceum Veenendaal	3904 JC	149	VEENENDAA	Rood	0	682	201.900	SDE++ 2020 II	250	Nee	mrt-23	08-03-2021	24-11-2020
5801	07VM00	31237	Stichting Katholiek Onderwijs Veluwe-Vallei	BO	Utrecht	RHENEN	Cunera-School voor Basisonderwijs	3911 AM	6	RHENEN	Rood	0	287	84.800	SDE+ 2020 I	107	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
5805	16YV02	13693	Stichting voor Openbaar Voortgezet Onderw	VO	Utrecht	RHENEN	Regionale SGM Pantarijn	3911 MG	137	RHENEN	Rood	0	401	129.000	SDE+ 2020 I	85	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
5808	06IW00	38222	Stichting Belang. 'Schol. Bijb.' Achterberg, G	BO	Utrecht	RHENEN	Willem Teellinkschool	3911 SK	83	RHENEN	Rood	0	453	126.200	SDE+ 2020 I	183	Nee	jun-22	jun-20	17-03-2020
5717	26AN00	43318	Katholieke Scholentichting Fectio	BO	Utrecht	HOUTEN	RK Basisschool De Vlinder	3994 PB	17	HOUTEN	Groen	124	0	61.600	SDE+ 2020 I	38,4	Nee			
6814	17XU00	59282	Stg. Chr. Voortg. Onderwijs Alblasserwaard-	VO	Utrecht	VUFHEERENLANDEN	Het Heerenlanden	4143 AC	48	LEERDAM	Groen	262	0	250.200	SDE+ 2019 I	262,592	Nee			

Legenda

- SDE aangevraagd, SDE gerealiseerd, groene stip
- SDE aangevraagd, SDE niet gerealiseerd, groene stip
- SDE aangevraagd, SDE niet gerealiseerd, (nog) geen zonnepanelen
- SDE aangevraagd, SDE niet gerealiseerd, reeds zonnepanelen aanwezig (groene stip) maar nog veel ruimte op dak over